

FREDERIK FABER

21. APRIL 1796 — 9. MARTS 1828

AF

O. HELMS

OPTRYKT, MED NOGLE ÆNDRINGER, EFTER »NATURENS VERDEN«, APRIL 1928

Mange er maaske tilbøjelige til at mene, at den Interesse for Studiet af Fugle, som findes nu til Dags her i Danmark, er noget Nyt; men undersøger man, hvad der foregik indenfor den ornithologiske Del af Zoologien for 100 Aar siden, vil man snart lægge Mærke til, at Iveren i Studiet af Fugle den Gang var ligesaa stor som nu, og at de Spørgsmaal, som beskæftiger de ornithologiske Forskere i vore Dage, f. Eks. om Træk og Racer, ogsaa den Gang var fremme. I ikke ringe Grad var det de under den danske Krone hørende nordlige Lande, der tiltrak sig Fugleforskernes Interesse. Graba, der var Advokat i Kiel, foretog i 1828 en Rejse til Færøerne for at studere Fugle og skrev herom i 1830 sin yderst friske og fornøjelige Skildring af Øerne og deres Fugleliv, stadig en af Hovedkilderne til vort Kendskab om den færøiske Fuglefauna. Holbøll, den fortrinlige Skildrer af de grønlandske Fugles Liv, rejste i 1822 med offentlig Understøttelse til Grønland »for at undersøge Landets Naturproducter og gøre Indsamlinger for det kongelige Museum«; Aaret før var Fr. Faber hjemkommet fra et Ophold paa Island, der havde strakt sig over 2¹/₂ Aar, i hvilken Tid han med offentlig Understøttelse havde berejst Landet, undersøgt dets Fauna, særlig dets Fugleverden, og samlet til Zoologisk Museum.

Frederik Faber var født 21. April 1796 paa Henneberg Ladegaard ved Fredericia (han var iøvrigt døbt med Navnet Friderich, skrev sig selv Frederich og kaldtes i sin Slægtkreds Fritz, hvilket Navn hans Hustru benyttede i Dødsannoncen). Faderen, der havde 9 Børn foruden Frederik, var Jurist, flyttede senere til Kjøbenhavn, hvor han blev Brygger, og hvor Sønnen Frederik kom i Metropolitanskolen. De rent ydre Data i dennes Liv er faa og godt kendte; han blev i 1813 Student, tog 20. Oktober

1818 juridisk Embedseksamen, og rejste et halvt Aar efter med Understøttelse fra Kongen og Universitetet paa sin Studierejse til Island, der, som han selv siger, varede 3 Somre og 2 Vintre, fra Midten af Maj 1819 til September 1821. Efter Hjemkomsten udnævntes den 25aarige Mand til Regimentskvartermester og Auditor ved det slesvigske Rytter-(Kyrasser-)Regiment, som laa i Horsens. Han tiltraadte Stillingen 22. Juni 1822 og blev i denne til sin Død. I 1825 blev han gift og efterlod, da han døde, to Børn, den yngste, en Søn, kun lidt over 3 Maaneder gammel. Da Faber døde i 1828, var han kun fyldt 31 Aar; hvoraf den efter alt at dømme kraftige Mand døde i saa ung en Alder, har jeg ikke kunnet opspore, og Chr. L. Brehm, der skrev Mindeord om ham i det tyske Tidsskrift »Isis«, og som havde kendt ham godt, nævner ogsaa, at han ikke vidste Dødsaaarsagen. Fabers Hustru averterer, at han »henslumrede aldeles blidt« og at det var »efter flere Maaneders Sygdom«. Det sidste Brev, jeg har set fra hans Haand til Professor Reinhardt, er dateret 25. December 1827, og intet i Indholdet eller Skriften tyder i mindste Maade paa Sygdom. At Faber selv i 1827 havde udarbejdet et omhyggeligt Katalog (som nu findes i Sorø Akademis Bibliotek) over sin store Bogsamling, og saavel i selve Kataloget som i sit Testamente havde bestemt, at hans Bøger skulde tilfalde Sorø Akademi »til Arv og Eje« efter hans Død, kunde nok tyde paa, at han selv havde haft Fornemmelsen af, at hans Livsbane ikke vilde blive lang; en 30aarig Mand plejer ikke at være stærkt optaget af, hvad der skal blive af hans Bogsamling, naar han selv er død.

Der er adskillige Forhold i Fabers Liv, som vi kun kan slutte os til; om hans Iver i Studiet af Zoologi, særlig Ornithologi, om hans Kundskaber paa dette Felt, hans Energi og Flid, bærer hans Arbejder tilstrækkeligt Vidnesbyrd. Adskillige Udtalelser i hans Skrifter viser, at Ornithologien fra hans ganske unge Dage havde interesseret ham, men vi har ogsaa direkte Vished derom, i det Manuskript, som han selv i sit Katalog betegner som »Beskrivelser af Pattedyr, Fugle og Fiske i Danmark«. Det er et Foliohæfte, der nu findes paa Zoologisk Museum, og som indeholder Fabers — væsentlig ornithologiske — Optegnelser fra 1817—19, men desuden adskilligt, der er skrevet efter hans Hjemkomst fra Island, inden han blev bosat i Horsens. At han allerede paa et langt tidligere Tidspunkt havde syslet

med Jagttagelser af Fugle, ses af et Sted i »Über das Leben etc.«, hvor han omtaler de nordiske Fuglearter, der i Vinteren 1812—13

Frederik Faber. Efter Pastel paa Zoologisk Museum.

og de følgende Vintre kom til Kjøbenhavns Omegn og det øvrige Sjælland. Allerede som 19aarig optræder han som Forfatter, idet han da udgav »Indledning til Dyr læren«. Som det fremgaar af Titelbladet og Forordet, er den beregnet til Skolebrug;

den blev dog næppe indført i mange Skoler. Det er et tarveligt trykt, lille Hæfte paa 35 Sider, forsynet med Tabeller og Billedtavle. Forfatteren anfører, at den paa Tavlen afbildede Fugl, en Gøg, er tegnet efter et Eksemplar i hans egen Samling; hans Hæder vilde ikke have været ringere, selv om Billedet havde stammet andet Steds fra.

Af Optegnelser i den ovenfor nævnte Dagbog ses det, at Faber havde tænkt at anvende Foraaret og Sommeren 1819 og 1820 til en ret storstilet Undersøgelsesrejse, der skulde gælde alle ornithologisk interessante Steder i hele Danmark; hvilke disse Steder er, anfører han særdeles nøjagtigt. Det første Aar var det væsentligt Jylland og en Del af Fyen, Rejsen gjaldt, det næste Aar Resten af Fyen og Sjælland. Tidspunktet for Rejsens Begyndelse i 1819 var fastsat til den 14. April, men Rejsen blev kun af kort Varighed, thi allerede i Maj samme Aar tiltræder han sin Islandsrejse, fra hvilken vi har adskillige Arbejder og desuden hans vidtløftige Dagbog fra Turen, som findes paa det kgl. Bibliotek; i 2 $\frac{1}{2}$ Aar berejste han det meste af den tilgængelige Del af Island, dvælede særligt ved de ornithologisk interessante Egne, som f. Eks. den store Sø Myvatn med dens rige Liv af ynglende Ænder og Øen Grimsey, Nord for Island. Den første Vinter tilbragte han i Akureyri paa Nordisland, den anden ved Handelspladsen Eyrarbakki paa Vestisland (se efterfølgende Brev). Han skal om Vinteren have samlet Embedsmændenes Børn og holdt Skole for dem, vel dels for at faa Tiden til at gaa, dels for at skaffe sig et Tilskud til sine Rejsepenge.

At de Summer, der ydedes den 23aarige Mand til hans lange Islandsfærd, var vel anvendte, kan ikke bestrides; allerede i 1822, Aaret efter Hjemkomsten, udgav han sit første Arbejde om Islands Fugle »Prodromus der isländischen Ornithologie«. Af Titlen som af Fortalen fremgaar det, at det kun skulde være en Forløber for et større Værk om Islands Fugle, men at han fremkom med det allerede nu, fordi Zoologisk Museum endnu før hans Hjemkomst havde bortbyttet en stor Del af de Samlinger, han havde hjemsendt fra Island; det er let forstaaeligt, at han nødig vilde have, at andre skulde komme ham i Forkøbet med Offentliggørelse efter det Materiale, han havde skaffet tilveje. »Prodromus« er paa lidt over 100 Oktavsider, og der gives i den en indgaaende Beskrivelse af Islands Fugle og deres Liv med Omtale af ialt 85 Arter. Faber stod ikke paa bar Bund,

da han skrev om Islands Fugle; der fandtes adskillige Beretninger om dem i tidligere Værker, i Eggert Olafsens og Biarne Povelsens store Rejsebeskrivelse fra 1772, i Brün-nichs »Ornithologia Borealis«, i Horrebows og Olavius's Skrifter og i Mohrs »Forsøg til en islandsk Naturhistorie« fra 1786, Værker, der var Faber velkendte. Men hans Arbejde er

Fabers Bolig i Horsens (1. Sal).

anderledes indgaaende end hans Forgængeres og staar langt nærmere ved vor Tids Viden om og Syn paa Ornithologien. Den nærmere Udformning af Arbejdet om de islandske Fugle, som var bebudet, kom frem i Okens Tidsskrift »Isis«, under Titlen »Beyträge zur arctischen Zoologie«, og strakte sig igennem flere Bind heraf i Aarene 1824—27. I dette Værk beretter han vidtløftigt om de islandske Fugle og giver en Beskrivelse af dem paa Latin; nær hertil slutter sig et andet Arbejde, der begyndtes i Brehms »Ornis«, og afsluttedes i »Isis«, en Oversættelse til Tysk af Afsnittet om Fugle i Mohrs islandsk Naturhistorie. Oversættelsen er forsynet med fyldige Anmærkninger af Faber. I disse tre Arbejder havde han samlet, hvad der paa den Tid vidstes om Islands Fugleverden, og de ret talrige Beskrivelser

af denne, der er fremkomne i de senere Aaringer, giver ikke saa særdeles meget mere. Nogle Fejl findes der vel hist og her i Fabers Arbejder, men de betyder kun lidt imod den rige Kundskab, man faar af dem. Man kan beklage, at hans mere indgaaende Arbejde om de islandske Fugle er saa lidet tilgængeligt, idet det skal søges i adskillige Aargange af et udenlandsk Tidsskrift.

Men endnu stod Fabers Hovedværk tilbage, det der udkom i 1826 under Titelen »Über das Leben der hochnordischen Vögel«, en statelig Bog paa over 300 Sider, trykt i Leipzig. Betegnende nok indledes den med et Citat af Kants Logik »Alt i Naturen sker efter Regler, selv om vi ikke netop kender disse Regler«. Der er noget vist filosofisk over Bogen, og paa mange Steder i den søger Forfatteren at opstille Regler, at inddele og systematisere, hvilket ikke allevegne er faldet lige heldigt ud. Men alt i alt er det et beundringsværdigt Arbejde, der ikke har noget jævnbyrdigt i det 19. Aarhundredes danske ornithologiske Litteratur.

Bogen er kort og godt en Haandbog i de nordiske Fugles, særlig Svømmefuglenes, Livsforhold. Den er delt i 5 Kapitler: om Fuglenes geografiske Udbredning (herunder berøres alle Forhold ved Trækket), om Yngleforhold, om Bevægelsesforhold, om Ernæring og endelig om Fuglenes Livsmetamorfose, d. v. s. deres Ungdom, senere Liv og Alderdom. Som Tillæg findes et Kapitel om Fuglenes økonomiske Betydning og som Slutning en Tavle med deres Navne paa Latin, Norsk, Færøisk, Islandsk, Laplandsk og Grønlandsk. — Fortalen slutter med, at det er Forfatterens Hensigt at bringe et svagt Lys ind i det Mørke, som endnu stadig er udbredt over Ornithologiens egentlige Væsen.

Ser man bort fra Fabers Tilbøjelighed til at afgrændse Fuglenes Opholdssteder i Zoner af ringe Udbredning, hvor vi nu til Dags nøjes med langt mindre bestemte Grændser, maa man sige, at hans Anskuelser om og Kendskab til Fuglenes Udbredning og Trækforhold ikke er meget ringere end, hvad man vidste ved Aarhundredets Slutning; de sidste Aartier har, særlig igennem H. Chr. C. Mortensens Ringmærkning, givet os væsentlig forøgede Kundskaber paa dette Omraade. Faber er klar over, at Trækket altid gaar i Retning til og fra Polen, han ved Besked med — som han kalder det — Hjemstavnsdriften, Fuglens Trang til at vende tilbage til det Sted, hvor den er udruget, og

til Aar for Aar at opsøge den samme Yngleplads. Han har iagttaget, at de unge Fugle drager senere bort end de gamle, og anfører, at Trækket altid foregaar ved Hjælp af Vingerne, selv hos daarlige Flyvere. Under Yngleforholdene omtaler han, hvorledes der altid ved Fuglekolonierne findes en Mængde overtallige, ikke ynglende Fugle, saa at en dræbt Mage hurtigt erstattes. Spørgsmaalet om Monogami, som han inddeler i 3 Grupper, og Polygami beskrives indgaaende, ligesaa Redebygning og Rugning; han har iagttaget — bl. a. ved at snare en Del Fugle paa Reden — at det almindelige hos Søfuglene er, at baade Han og Hun ruger. Han undrer sig over Parringsdriftens Indflydelse paa Fuglenes Væsen, som bl. a. viser sig derved, at en ellers sky Fugl i Yngletiden er ganske frygtløs; han hævder, at i Mod sætning hertil gør Vandringsdriften Fuglen sky. Men faar ogsaa nøje Besked om Fuglenes Stemme, og om Sangen skriver han de meget nøgterne Ord, at den er en umiddelbar Følge af Parringsdriftens Vaagen; stort videre er vi i Virkeligheden ikke naaet i Nutiden trods alle de dybsindige Betragtninger, der er anstillede over Fuglesang. I Fuglens Forhold overfor Ungerne skelner han imellem Fodringsdrift, Føringsdrift og Beskyttelsesdrift og beretter om, hvorledes disse Drifter er fordelte mellem Forældrene. Den »Synoptiske Tabel« over Svømmefuglenes Gang med Inddeling af dem i Liggere, Krybere, Hoppere o. s. v. ser i vore Øjne lidt mærkelig ud, men stammer fra Forfatterens Lyst til at systematisere, hvilken ogsaa giver sig Udslag, naar han i Kapitlet om Fuglenes Temperament anfører, at Rovfuglene er koleriske, Sangfuglene sangvinske, Sumpfuglene melankolske og Svømmefuglene flegmatiske.

Hovedindholdet af Bogen er Fabers egne Iagttagelser fra Island, men disse suppleres med, hvad han har set her hjemme, og sammenholdes ofte med andre Forfatteres Anskuelser. Bogen var for sin Tid et beundringsværdigt Arbejde, og enhver, der giver sig af med Fugle, kan endnu læse den med største Udbytte og vil ofte undres over, hvor meget Faber egentlig vidste af Forhold, som andre først langt senere var paa det rene med. Han hævder som en Kendsgerning, at ingen Fugl yngler i sit Vinterkvarter; han ved, at Ællinger, som udruges i Træer, styrter sig ned paa Jorden, uden de Gamles Hjælp, at Ryperne gaar fra Efteraarsdragt til Vinterdragt ved Omfarvning af Fjerene; han har lagt Mærke til, at nogle Fugle genoptager Sangen en

kort Tid, naar Ungerne er udføjne, og han anstiller Betragtninger over Spørgsmaalet Art og Race. Der har næppe nogen-sinde hos nogen Dansk været samlet et saa indgaaende Kendskab til Fuglenes Livsforhold som det, Faber lægger for Dagen i denne Bog.

Det var dog ikke blot Islands Fugle, der interessede Faber, ogsaa Danmarks Fugleverden beskæftigede ham levende, og nogle af hans Arbejder handler herom, deriblandt den eneste Bog, han skrev paa Dansk, bortset fra det tidligere nævnte Ungdomsarbejde; det er hans »Ornithologiske Noticer som Bidrag til Danmarks Fauna«, væsentlig en Kritik af Teilmanns lige udkomne Arbejde »Forsøg til en Beskrivelse af Danmarks og Islands Fugle eller Haandbog i det danske Veideværk«. Visselig var der al Anledning for den grundige og omhyggelige Faber til at kritisere dette Værk af Jægersmanden og Jægermesteren Teilmann, hvem han forøvrigt havde truffet under sit Ophold paa Island, hvor Teilmann ogsaa aflagde et Besøg, medførende sin berømte tyrkiske Bøsse, med hvilken han en Gang i et Skud havde nedlagt 45 Stykker Fugle: Maager, Terner, Viber, Kobbersnepper og Ryler. Men Faber yder iøvrigt Teilmann fuld Retfærdighed og anerkender, hvad nyt den danske Fauna skylder ham, f. Eks. den første Iagttagelse af Sandternen i Danmark. Bogen giver ogsaa adskillige af Fabers egne Iagttagelser fra Danmark, og man maa beklage, at ikke flere af disse er komne frem. Hans Dagbøger fra Opholdet i Horsens, 3 Bind i Kvart, findes desværre ikke mere; om deres Karakter kan man faa en Forestilling af den Tabel om »Trækfuglenes Ankomst til Horsens i 1824«, der findes i »Über das Leben« (se S. 49). — Adskilligt af de senere Aartiers danske ornithologiske Litteratur bestaar i Beskrivelser af Udflugter til ornithologisk interessante Egne. Ogsaa i denne Henseende var Faber Foregangsmand, og i »Schilderung eines zoologischen Ausfluges zu den Inseln im Kattegatte im Julius 1824«, der fremkom i »Ornis« og sluttedes i »Isis«, har vi den første indgaaende Skildring af en dansk ornithologisk Udflugt. Det er et livligt og fornøjeligt Arbejde om en Rejse til Øerne i Horsens Fjord, til Endelave og Samsø, særlig Holmene ved denne Øs Nordspids, som saa ofte siden er besøgte af Ornithologer; i »Tidsskrift for Naturvidenskaberne« findes et Uddrag af Rejseberetningen, som nu i sin Helhed vil fremkomme paa Dansk. Efter denne Rejses heldige Udfald be-

sluttede Faber det næste Aar at foretage en længere Udflugt til alle Øerne i Kattegat, men dette blev vist ikke til noget. Derimod foretog han i sit sidste Leveaar 1827 en Tur til Læsø, Nordre Rønner, Hirtsholmene og den nordlige Del af Jylland. Paa denne Rejse var det særlig Fiskene, han studerede, og til Zoologisk Museum sendte han fra Turen talrige, forskellige Fisk, men i Beskrivelsen af denne Udflugt »Kort Efterretning om en zoologisk Rejse til det nordligste Jylland i Sommeren 1827« (»Tidsskrift for Naturvidenskaberne«, 1828) findes ogsaa talrige ornithologiske Iagttagelser, tildels af meget interessant Karakter, f. Eks. om Kjøvens Ynglen paa Læsø, om Skærpiberens Forekomst paa Kattegatsøerne og om Klydens Hyppighed i den østlige Del af Limfjorden.

Endnu to Arbejder fremkom fra den utrættelige Forskers Haand, det ene er ret stort Værk paa henved 200 Kvartsider »Naturgeschichte der Fische Islands«, en omhyggelig og indgaaende Beskrivelse af Islands Fisk efter egne og andres Iagttagelser, det andet en Prisopgave til Videnskabernes Selskab »Om Husmaarens Udbredelse i Danmark«; da Faber var død, før Prisen blev uddelt, blev dette Arbejde aldrig trykt.

Foruden de ovennævnte Arbejder har Faber saavel i danske som i udenlandske, zoologiske Tidsskrifter skrevet adskillige mindre Artikler om Pattedyr, Fugle og Fisk.

Faber hørte ikke til de store, banebrydende Zoologer, af hvilke et lille Land kun frembringer faa; men hans Betydning som Zoolog maa ikke undervurderes, naar man tager i Betragtning den Tid, hvorpaa han levede; og man kan ikke undlade at forbauses over, at hans talrige og ret omfangsrige Arbejder fremkom paa et Tidspunkt af hans Liv, der ligger mellem hans 25de og 32te Aar. Beundringen for hans Værk bliver selvfølgelig ikke mindre, naar man betænker, at saavel hans oprindelige Studium som hans praktiske Livsgerning laa paa et helt andet Omraade end Zoologien. Den Dom, som C. C. A. Gosch i »Udsigt over Danmarks zoologiske Litteratur« fælder om Faber, at han var »blottet for højere videnskabelig Stræben«, og at hans Arbejder kun »er at betragte som Bidrag til Artsregistrationen«, skal man nu ikke tillægge altfor stor Betydning; en Forsker som Otto Fabricius falder for Gosch ind under det samme Synspunkt; og den, der kunde udarbejde Værket »Über das Leben etc.«, som Gosch selv kalder »vistnok det bedste Bidrag til Ornitho-

logien, som nogen dansk Forfatter har leveret«, ham kan man ikke ret vel frakende højere videnskabelig Stræben. I det hele maa man sige, at Faber som ornithologisk Forsker staar i Rang med de første ved sine Arbejder over danske og islandske Fugle, og vil nogen mere indgaaende beskæftige sig med den danske Fugleverden, bør han studere Fabers Arbejder og vil ofte faa Grund til at undre sig over den Rigdom af Oplysninger, som findes i dem. For blot at nævne et enkelt Eksempel vil det sikkert for de fleste være noget Nyt, at Skarvens Optræden her i Danmark kun var en ret kortvarig Episode. Faber fortæller, at de første indvandrede til Danmark i 1790, da nogle faa Par ynglede ved Hvidkilde paa Sydfyen, hvorfra de snart igen forsvandt; 1810 kom nogle Par til Lolland, hvor de byggede mellem Hejrerne og formerede sig saa stærkt, at man endog talte om en Koloni paa 20,000. Den store Koloni paa Vorsø i Horsens Fjord begyndte i Fabers Tid med et enkelt Par, og i 1822 kom de første af den, senere store Koloni paa Æbelø i Skanderborg Sø.

Der skyldes ogsaa Faber Opdagelsen af en ny Fugleart, den Maage, som han kaldte *Larus leucopterus*, og som hidtil var undgaaet Opmærksomheden paa Grund af dens forbavsende Lighed med Graamaagen.

Om Fabers Personlighed ved vi kun lidt, udover hvad man kan slutte af hans Bøger; det er nævnet, at han under sit Islandsophold skulde have vist sig som en særpræget og noget vanskelig Natur, men det er ikke let at dømme om, hvor megen Vægt der kan lægges herpaa. At han gik kraftigt løs paa Teilmann, er sikkert nok, men han gik ikke for vidt og viste paa mange Punkter Teilmann stort Hensyn. Sin egen Person holder han saa at sige overalt i sine Arbejder meget stærkt i Baggrunden i Modsætning til saa mange ældre og nyere zoologiske Forskningsrejsende. I Beskrivelsen af Udflugten til Øerne i Kattegat træder han selv noget mere frem og ligeledes, hvor han i Slutningen af »Beyträge zur arctischen Zoologie« paa den livligste og mest dramatiske Maade fortæller om sin farefulde Udflugt fra Reykjavik til Fugleskærene for at faa Gejrfuglene at se, noget der imidlertid ikke lykkedes ham, skønt de den Gang ikke var helt udryddede. Den mest direkte Udtalelse om Faber, der har stor Betydning ved, at den stammer fra en Mand med nøje Kendskab til ham, har vi fra Chr. L. Brehm, der ved Budskabet om hans Død skrev følgende: »Han forenede, hvad der

kun findes samlet hos faa Mennesker, et skarpt Blik, en utrættelig Flid, en Foragt for al Fare og Besvær og en sjælden logisk Evne. Dermed forbandt han stor Beskedenhed, usædvanlig Agtelse for andres Fortjenester og en taalmodig Overbærenhed overfor Meninger, der var afvigende fra hans egne. Som Ven var han elskværdig, tjenstvillig, uegennyttig, trofast og fintfølende«. Smukkere Eftermæle kan man vel ikke ønske sig.

Naar Krøyer (i »Danmarks Fiske«) skrev om Faber, »at han, medens Zoologien hos os endnu ikke var vækket af en langvarig Dvale, ufortrødent, i en temmelig isoleret Stilling og under ugunstige Vilkaar, arbejdede fremad, uden at lade sig standse af deprimerende ydre Indflydelser«, saa er jeg ikke klar over, hvortil han sigter; det er muligt, at de deprimerende Indflydelser var Sygdom, de øvrige Udtalelser maa vist nærmest betragtes som Udtryk for, at Faber levede fjernt fra Hovedstaden og dens aandelige Liv, dens Museer og Samlinger. Økonomisk var Faber sikkert velstillet, siden han ved Tiltrædelsen af sit Embede kunde betale 3000 Rigsdaler i Sølvmønt som Afdrag paa sin Forgængers Gæld, og kun en ret velsitueret Mand kunde foretage Rejser, som Faber gjorde, og i Løbet af faa Aar samle et Bibliotek som det, han besad ved sin Død, 900 Bind, tildels kostbare Værker, deriblandt en sikkert paa den Tid ret enestaaende Samling af zoologisk Litteratur i dansk Privatmands Eje.

At Faber ikke har haft sit Bibliotek staaende som Pryd, men at han benyttede det flittigt, fremgaar tydeligt nok af hans Arbejder. Men han var øjensynlig ogsaa en passioneret Bogsamler, og kom hans Bøger til Auktion nu til Dags, vilde der opnaaes gode Priser. Det synes at have været ham uden Forskel, paa hvilket af Hovedsprogene, indbefattet Latin, Italiensk og Høllandsk, Bøgerne var skrevne; de engelske Værker er de færreste, men det kan maaske ogsaa skyldes de politiske Forhold; der var jo ikke forløbet mere end en halv Snes Aar efter Afslutningen af Krigen med England og Kielerfreden.

I Fabers Fortegnelse har han øjensynlig taget alt med af, hvad der fandtes i hans Bibliotek, i hvert Tilfælde af egentlige Bøger. Af danske og udenlandske Forfattere er der en Del Skønlitteratur, som dog kun udgør en ringe Del af Samlingen. De, der har læst »Über das Leben«, vil ikke undre sig over, at han ogsaa havde ret talrige filosofiske Arbejder; hans juridiske

Værker indskrænkede sig ikke til Tidsskrifter og Samlinger af Love og Reskripter, men udgjordes af talrige danske, tyske og latinske Bøger, den fyldigste Del af Biblioteket næst efter den naturvidenskabelige. Af Rejsebeskrivelser findes der mange, særlig om Rejser i de nordlige Lande, først og fremmest Island, ligeledes en Mængde Athandlinger om Danmarks Topografi, et Felt, der i den Tid blev flittigt dyrket, særlig af Præstestanden; mærkeligt nok savnes dog Pontoppidans danske Atlas. — Den naturhistoriske Del af Samlingen danner langt det største og interessanteste Afsnit. Af botaniske Værker fandtes ikke faa, desuden mange der handlede om Pattedyr, Krybdyr, Fisk og lavere Dyr, medens Ornithologien indtager Hæderspladsen. Naturligvis havde han Cuviers »Le règne animal« Buffons Værker, baade i tyske og franske Udgaver, Pallas' »Naturgeschichte merkwürdiger Thiere« i 11 Bind, Temmincks »Manuel d'Ornithologie« og Pennants »The arctic Zoology«. Af Linnés Arbejder havde han mærkværdig lidt udover 12te og 13de Udgave af »Systema Naturæ« og en nyere Udgave af »Fauna Suecica«, derimod alle Sv. Nilssons ornithologiske Værker, og saa at sige alle Brünichs Skrifter. Af udenlandske ornithologiske Bøger anskaffede han baade de ældre og øjensynligt alt, hvad der fremkom i hans egen Tid. For blot at nævne et Par Eksempler, havde han Lewins »The birds of great Britain«, med 119 illuminerede Plader og Nozemanns »Niederlandsche Vogeln« i 5 Foliobind med 224 illuminerede Kobbertavler, Bøger som næppe har været billige at anskaffe. Ogsaa større Sjældenheder fandtes i Biblioteket, saasom Olaus Magnus »De gentibus septentrionalibus etc.«, Rom 1555, og C. Plinii secundi »Historia naturalis«, Folio, Venetiis 1507.

Megen Lejlighed til at udveksle Tanker med Mennesker, der havde samme Interesse som han selv, havde Faber vel ikke, men det har været erstattet af en livlig Korrespondance, og vi kender ogsaa adskillige af dem, med hvem han stod i stadig Brevveksling. Af danske var der først og fremmest Professor J. H. Reinhardt; adskillige Breve, som Faber skrev til ham i sit sidste Leveaar, er undgaet Tilintetgørelse. Han beretter heri indgaaende om sine Ture, om forskellige nye Fund og om, hvad han sendte til Museet. Saa var der Melchior paa Herlufsholm, Bennicke i Slesvig og Apoteker Steenberg i Helsingør, som han betegner som sin Ven, en meget interesseret Ornitholog, i

Besiddelse af en stor Fuglesamling; hans Optegnelser citeres ofte af Kjærbølling. Holbøll, der i mange Aar opholdt sig i Grønland og skrev om grønlandske Fugle, kendte Faber ogsaa og stod i Forbindelse med. Men foruden de indenlandske Bekendte var der adskillige i Udlandet; efter sin Islandsrejse havde han i Lund besøgt Sv. Nilsson og Zetterstedt. At han i Tyskland havde adskillige Korrespondenter, er givet; med ingen stod han i nærmere Forbindelse end med den kendte Ornitholog Chr. L. Brehm, Præst i Renthendorf, Fader til A. Brehm, Forfatteren af »Thierleben«. Brehm udgav selv igennem nogle Aar et Tidsskrift »Ornis«, ved hvilket Faber var en af Hovedmedarbejderne; da dette Tidsskrift ophørte, blev nogle af hans Arbejder trykt i Okens »Isis«. Personligt Samkvem med sine tyske Venner havde han Lejlighed til paa en Rejse, han i 1823 gjorde til Tyskland, paa hvilken han bl. a. var i Hamburg, Berlin, Halle og Leipzig.

Men foruden af Korrespondance og boglige Sysler har Fabers Fritid været optaget af Studier i Naturen, og hertil havde han den allerbedste Lejlighed, thi Horsens var intet daarligt Sted til Naturiagttagelser. Forlod han sin Bolig, kunde han hurtigt være ude af Byen, nede ved den flade, dyndede Strand, der omgav Fjordens Bund, hvor i Eftersommeren Skarer af trækkende Vædere færdedes. Fra det inderste af Fjorden kunde han følge de store Engdrag, som strækker sig milevidt ind i Landet. Et Sted, hvor Faber færdedes meget, var Serridslevgaard nordøst for Horsens. Gaardens store Have og Skovene, der hørte til Gaarden, omtales ofte i hans Optegnelser. En halv Mils Vej ud langs Fjorden ligger Boller Skove paa Sydsiden, Stensballe Skovene paa Nordsiden, og lidt længere ude end disse den af talrige Strandfugle som Yngleplads søgte Ø, Vorsø, der ogsaa rummede en Hejrekoloni, i hvilken Skarverne nu begyndte at bygge. Helt ude i Fjordens Munding ligger Øerne Hjarnø og Alrø, allerede den Gang kendt for deres Harejagt, som ogsaa Faber havde drevet der, ligesom det ogsaa fremgaar af adskillige Iagttagelser, at han i Yngletiden jævnlig havde besøgt disse Øer. Og i Efteraars- og Vintertiden dækkede Skarer af Ænder, Gæs og andre Søfugle Fjordens Flade. Fabers daglige Virksomhed maa sikkert have levnet ham god Tid til Udflugter og Ture; jævnlig var han i Aarhus, Skanderborg og Ry, vistnok ogsaa nogle Gange i Slesvig og Holsten; de længere Ture, han foretog, er foran om-

talte, men det var ikke blot fra disse, han førte Dagbog, alt hvad han ellers iagttog, blev omhyggelig optegnet. Hans Dagbøger fra Horsenstiden har vi, som nævnt, ikke (se dog S. 49), men som en Prøve paa dem dukker op midt i »Über das Leben« en Tabel med Trækfuglenes Ankomst ved Horsens i 1824. Den handler nu ikke blot om Fugle, men ogsaa om Fiskenes Tilsynskomst og Forsvinden i Fjorden og om Tidspunktet for talrige Blomsterplanters Udspring og viser herved Fabers Kendskab til Planterne; rundt om i »Über das Leben« optræder iøvrigt adskillige Iagttagelser af Fuglelivet ved Horsens¹.

Sikkert nok lettes videnskabeligt Arbejde ved Adgang til Samtale og Omgang med Mennesker med samme Interesser, ved Lejlighed til Studier i Samlinger og Biblioteker, men Fabers Værker viser tilstrækkeligt, at det i langt mindre Grad kommer an paa de omgivende Forhold end paa Forskertrangen og den indre Ild. Og som jeg foran har vist, var Faber iøvrigt, hvad angik Litteratur og skriftligt Samkvem, ingenlunde daarligt stillet. Man kan til Sammenligning blot tænke paa Otto Fabricius, der uden synderlige Forkundskaber rejste til Grønland og her med Linnés »Systema naturæ« som eneste Hjælpemiddel — i hvert Tilfælde i Begyndelsen af hans Ophold — samlede Materialet til sin »Fauna Groenlandica«, som han senere udarbejdede i en afsides Fjeldbygd i Telemarken.

Noget økonomisk Udbytte fik Faber sikkert ikke af sine Arbejder, af hvilke han for en Del selv var Forlægger. I Kataloget over hans Bøger opføres baade »Prodromus« og »Ornithologiske Noticer«, med Vedføjelsen »tilligemed Oplaget«. For Værket om Islands Fiske skulde han dog have 150 Rigsdaler, et efter Datidens Forhold vel ikke helt ringe Honorar. For Afhandlingen om en naturhistorisk Rejse i Jylland 1827 fik han kort før sin Død Videnskabernes Selskabs Sølvmedalje, og ligeledes vandt han en af Selskabet udsat Præmie ved Besvarelse af Opgaven om Husmaarens Udbredelse i Danmark. Af anden Anerkendelse kan nævnes, hvad han selv anfører paa Titelbladet i »Über das Leben«, at han var Medlem af »Det islandske litterære Selskab i Kjøbenhavn«, korresponderende Medlem af »Naturforskerselskabet i Halle og Altenburg«, og Æresmedlem af »Naturforsker-

¹ Omtrent 50 Aar efter Faber levede i Horsens en Mand af samme Navn, der ogsaa dyrkede Ornithologi, og har skrevet om Horsensegnens Fugle; det var cand. pharm. A. H. Faber, f. 1859, d. 1906.

selskabet i Görlitz«; dette var jo ikke helt ringe for en 30aarig Mand.

Den langt overvejende Del af, hvad Faber skrev, udkom paa Tysk, sikkert ud fra den Betragtning, at det danske Publikum, han kunde skaffe sig, kun vilde være ringe. Den Tid var forbi, hvor naturhistoriske Afhandlinger skreves paa Latin. Der fandtes i Danmark et naturhistorisk Tidsskrift, og en Del af dem, der arbejdede med Naturvidenskaberne, lod deres Værker fremkomme paa Dansk, men at lade dem udkomme paa Tysk var ogsaa almindelig brugt. Det maa ikke glemmes, at i en stor Del af det daværende Danmark var Tysk det udelukkende Sprog, ogsaa ved Universitetet i Kiel, og nogen egentlig national Modsætning mellem dansk og tysk Sprog fandtes ikke den Gang. Fabers Tysk var iøvrigt ikke fejlfrit; hans »Prodromus« er skrevet paa Dansk og af en anden oversat paa Tysk, og Chr. L. Brehm omtaler det Arbejde, han har haft med at gennemgaa Bogen om de islandske Fisk og bearbejde Fabers danske Tysk.

Faber var, som han selv anfører, bl. a. i »Über das Leben« »Kongelig dansk Regimentskvartermester og Auditør ved Kyrassererne«. Den første Stilling svarer nærmest til Nutidens Intendant og var ofte forenet med Auditørstillingen; indenfor Regimentet rangerede han med Premierløjtnant. Det Slesvigske Rytterregiment — »De Haassens Hæjstfolk« som Rasmus Owstrup kalder dem i »Æ Bindstouw« — havde paa Fabers Tid i et halvt Aarhundrede haft Garnison i Horsens; dets Chef var den Gang den afholdte Oberst Flindt, under hvem Regimentet stod i det bedste Forhold til Byens Borgere. Der fandtes en Kaserne, men Officererne boede i Byen, Faber i Smedegade, nuværende Nr. 89, antagelig i Ejendommens 1. Sal, som han havde lejet af en Købmand Preuthun. Horsens havde den Gang mellem 4 og 5000 Indbyggere, var efter de Tidens Forhold ingen lille By, og Omgang kunde Faber sikkert let finde blandt Officererne og Byens Beboere.

En Mand, der dør i en ung Alder, efterlader sig i Almindelighed ikke mange synlige Minder, og det er ogsaa sparsomt, hvad vi har tilbage af saadanne vedrørende Faber. Brevene til Reinhardt og Dagbogen paa Zoologisk Museum, Manuskriptet til Islandsrejsen paa det kgl. Bibliotek, og Kataloget over hans Bøger paa Sorø Akademi er, hvad jeg har kunnet opspore af skriftlige Efterladenskaber. Et Billede, der hænger paa Zoologisk

Museum, næppe et fremragende Kunstværk, giver mere Indtryk af hans Løjtnantsuniform end af Manden selv. Antagelig er han begravet paa Klosterkirkegaarden i Horsens, men nogen Minde-tavle over ham findes ikke, ej heller kendes Stedet paa Kirke-gaarden, hvor hans Grav har været. Af de Samlinger, han hjembragte fra Island, findes paa Zoologisk Museum en Del Skeletter, som han havde behandlet paa den Maade, at han lod Dyrene ligge i Strandkanten, saa Krebsdyr aad alle de bløde Dele og kun lod Knoglerne tilbage og de faste Baand, der holdt dem sammen. Af de Fugle, han havde hjembragt fra Island eller skaffet andet Steds fra, findes nu næppe nogen tilbage. Zoologisk Museum ejede en Del Fugle fra ham, der blev kaserede for henved 40 Aar siden. I »Horsens lærde Skoles« Samling fandtes i min Skoletid først i Firserne i forrige Aarhundrede adskillige Svømmefugle, der paa Navnesedlen bar Fabers Navn; det har antagelig været Gaver fra ham, eller de var maaske erhvervede efter hans Død. Et beskedent Mindesmærke havde Faber øjensynlig tænkt at sætte sig selv ved Bestemmelsen i sit Testamente om, at hans Bøger og Manuskripter skulde overgaa til Sorø Akademi, noget som blev forpurret imod Testamentets klare Bestemmelse og med liden Pietet overfor den afdødes Ønske. Bøgerne blev vistnok solgte i Tyskland, hvorfra senere Manuskriptet om Islandsrejsen blev tilbagekøbt af Professor Reinhardt.

En Mand's Minde kan forplantes igennem Slægtled ved hans Børns Erindringer om ham; da Faber døde, var begge hans Børn saa smaa, at de overhovedet ikke vilde kunne huske noget-somhelst om deres Fader, og de er senere døde barnløse, saa direkte Efterkommere af Faber findes ikke; en Del af den nu-levende Slægt Faber, bl. a. Overlægerne Knud og Erik Faber, nedstammer fra Frederik Fabers Broder, der var Biskop i Odense. Her i Landet findes næppe nogen Tradition om Frederik Faber; paa Island erindres han derimod endnu mange Steder eller gjorde det i hvert Tilfælde for en Snes Aar siden. Men er Minderne om ham faa, og er der intet Steds rejst en Sten for ham, saa har han selv i sine Arbejder skabt sig et Minde »uforgængeligere end Malmet«.

For ikke at tynde Fremstillingen har jeg ikke forsynet Artiklen med Noter og Henvisninger. Kilderne har, foruden de almindeligt tilgængelige, hoved-sagelig været Fabers egne Værker; men værdifulde Oplysninger, for hvilke jeg

er megen Tak skyldig, har jeg faaet fra følgende Herrer: Kaptajn O. Bauditz, Viceinspector Hørring og Direktør Hauch Fausbøll, Kjøbenhavn, Lektor Alfred Glahn, Sorø, Murermester Chr. Qvist, Horsens.

Efterat Levnetsbeskrivelsen af Frederik Faber var fremkommet i »Naturens Verden«, har jeg faaet nogle yderligere Oplysninger om ham, som jeg finder det rimeligt at tage med her. Fra Professor O. G. Petersen har jeg modtaget to af Fabers Arbejder, »Prodr. d. isl. Ornith.« og »Ornithologiske Noticer«, begge Fabers egne Eksemplarer, gennemskudte med hvide Blade; de indeholder en Del haandskrevne Optegnelser, der ikke tidligere har været offentliggjorte, men som senere vil fremkomme her i Tidsskriftet.

Fra fhv. Faktor P. Nielsen, Eyrarbakki paa Island, vel kendt for sine Meddelelser om islandske Fugle, af hvilke nogle har været trykte her i Tidsskriftet, fik jeg efterfølgende Brev, som jeg finder er af Interesse.

»Det er Ornithologen Frederik Fabers Skrifter om Fugle, der bevirkede, at jeg i sin Tid kom til at interessere mig for Islands Fugle. Tilfældet har desuden medført, at jeg nu i 56 Aar har levet i det samme gamle Hus, hvori denne Mand, der endnu paa Island kaldes Fugle-Faber, levede det Aar, han under sin Islandsrejse opholdt sig i Eyrarbakki. Det var det eneste Hus, der dengang paa Ørebak var bygget af Tømmer, naar undtages enkelte Handelshuse, saasom Krambod og 2 à 3 Pakhuse. Det Hus, Faber boede i, hed »Huset« og det hedder det i daglig Tale endnu, og det eksisterer fremdeles næsten uforandret. Det er bygget 1754 og vistnok det ældste Hus paa Island. Det er bygget i Blokhustil af svære pommerske Bjælker. Tømmeret havde endnu for faa Aar siden, da en Omforandring foretoges, en saa frisk Harpiksduft, at man skulde tro, det kun var nogle faa Aar gammelt.

Nu lever der naturligvis ingen, der personlig har kendt Faber, men da jeg kom til Ørebak 1872, var her endnu flere ældre Folk, der huskede ham og som Drengene havde ledsaget ham paa hans Ekskursioner og hjulpet ham ved Afskinding af Fugle. Da Faber efter sine Ekskursioner oftest hjembragte betydelige Mængder af skudte Fugle, knob det stundom med at faa de nedlagte Fugle fra Haanden. Der skal derfor have hersket en mindre behagelig Lugt i den forholdsvis rummelige, men lave Stue, han benyttede som Opholds- og Arbejdsværelse«.